

Vladimir Kolesarić

UVOD

Zadnjih pedesetak godina – od otprilike šezdesetih godina prošlog (20.) stoljeća – psihologijska historiografija prilično je uzburkana. Među svjetskim psiholozima vode se žustre rasprave, ne o tome treba li pisati povijest psihologije, nego kako treba pisati tu povijest.

Postoji velik broj knjiga posvećenih povijesti psihologije, najčešće američkih autora. Redovito se u njima opisuje razvoj razmišljanja, što ih danas povezujemo s psihologijskim pojmovima još od samih početaka pisanih tragova, pa se, zatim, opisuju i valoriziraju različiti pravci ili škole koji su se javljali tijekom razvoja znanstvene psihologije, kao što su asocijacionizam, strukturalizam, funkcionalizam, geštalt psihologija i različiti pristupi kao što je bihevioristički pristup, psihodinamski ili psihoanalitički pristup, biologijski pristup, kognitivni pristup, humanistički pristup. Korisno je poznavati psihologijske škole, pravce, pristupe i usmjerenja jer su u današnjoj znanstvenoj, istraživačkoj i primijenjenoj psihologiji kojima se bavimo, sasvim sigurno utkana i predhodno stečena znanja.

Jedna takva impresivno napisana povijest psihologije, možda i najpoznatija, jest Boringova *History of Experimental Psychology*. Prvo izdanje pojavilo se 1929. godine, a najčešće se citira drugo izdanje iz 1950. godine.

G. Boeree¹ u online članku *Psychology today and tomorrow* iz 2005. godine piše da je suvremena situacija u psihologiji, skraćeno preneseno, otprilike ovakva: frojdizma postupno nestaje, njegova su opažanja apsorbirana u opću kliničku psihologiju u kojoj dominira humanistička praksa. Osjeti i percepcija, preokupacija većine začetnika znanstvene psihologije, privlače tijekom godina sve manje i manje pažnje. Geštalt psihologija, svojim većim dijelom, utkana je u glavne psihologijske tokove i izgubila je status posebnog pristupa. Humanistička psihologija predstavlja temeljac moderne kliničke prakse uz dodatak nekoliko biheviorističkih tehnika za sustavnu desenzibilizaciju. Socijalna psihologija postala je mješavinom humanističkih razmatranja i inventivnih eksperimentalnih

¹ Cornelis George Boeree (r. 1952.), američki psiholog, specijalizacija su mu teorije ličnosti i povijest psihologije. Objavio veći broj *online* tekstova, a spomenuti tekst može se naći na internetu pod navedenim naslovom.

istraživanja. Psihologija ličnosti i razvojna psihologija slijedile su primjer socijalne psihologije. Ne samo da je malo teoretiziranja o ličnosti, nego postoji izraziti trend prema kvantitativnim istraživanjima, i gotovo sva su posvećena individualnim razlikama. Danas je omiljena paradigma konstrukcija testova i korištenje faktorske analize, usprkos činjenici da je faktorska analiza visoko suspektna metodologija koja se može više povezati sa značenjem riječi, nego s konstruktom koji ima stvarno psihološko značenje. Razvojna psihologija postala je sve više primijenjenom, osobito u odnosu na edukaciju i roditeljstvo, a napredak je usmjerenje prema razmatranju cijelog života.

Je li to baš tako kako piše Boeree može se raspravljati, ali svakako je točno da se većina današnjih psihologa ne opredjeljuje za neku određenu školu mišljenja već se često usmjeruju na određeno područje ili perspektivu, često izvedenu iz ideja niza teorijskih pozadina. Taj eklektički pristup omogućio je nove ideje i teorije.

Obično se iz njihovih radova lako može pročitati iz kojeg temeljnog smjera dolaze, jesu li više skloni kvantitativnom ili kvalitativnom pristupu, koja im je dodatna perspektiva: biologijska, bihevioralna (ponašajna), kognitivna, humanistička, psihodinamska, sociokulturna, evolucijska ili biopsihosocijalna.

U nas postoji prijevod *Povijest psihologije* D. Hothersalla (2002) u izdanju Naklade Slap. Hothersallov pristup obuhvaća – kako ga on opisuje u uvodnom dijelu knjige – živote i karijere mnogih psihologa, jer su njihove „životne okolnosti, osobna iskustva i ponekad nevjerojatne situacije poticale nove ideje i nadahnjivale nove pravce istraživanja i proučavanja“. Ali navodi, također, kako će „pratiti razvoj psihologijskih sustava unutar njihova društvenog i političkog konteksta“ (str. 23).

I u povijesnim tekstovima, kao i u tekstovima druge namjene, brojni autori ističu potrebu bavljenja poviješću psihologije. Spomenut ću samo jedan primjer: M. H. Marx i W. A. Cronan-Hillix u svojoj vrlo sustavno i informativno pisanoj knjizi *Systems and Theories in Psychology* iz 1987. godine kažu: „...u psihologiji, kao i u politici, oni koji ne znaju povijest osuđeni su na ponavljanje grešaka“. Psiholozi su često toliko zauzeti sadašnjošću da se ne stižu previše brinuti o prošlosti, a „sada smo sigurni da trebamo sve znanje iz prošlosti da možemo pomoći u osiguranju budućnosti. (...) Psihologijska pitanja traju mnogo duže nego odgovori na njih, stoga je proučavanje povijesti više proučavanje pitanja nego odgovora. Bitno je da shvatimo narav i vrijednost tih pitanja“ (str. 3).

Tih, šezdesetih godina 20. stoljeća, povjesničari psihologije osnovali su svoj prvi časopis i program studija povijesti psihologije, naravno, u Sjedinjenim Američkim Državama. Godine 1965. American psychological Association (APA) je osnovala Division 26 (History of Psychology). APA izdaje časopis *History of Psychology* i *Archive of American Psychology*. Američka izdavačka kuća Wiley izdaje *Journal of the History of the Behavioral Sciences*.

U mnogim tekstovima koji se od tada pojavljuju kritizira se „stari“ način pisanja povijesti psihologije i pledira se za „novi“ pristup. Za primjer navodim nekoliko njih, koji mi se čine dovoljno reprezentativnim: Hilgard, Leary, & McGuire, (1991); Hergenhahn, (2001); Lowet, (2006); Benjamin, Jr. (2007); Baker, & Benjamin, Jr. (2008); Watrin (2017).

Taj novi trend u povijesti psihologije sažeto se može prikazati citatom L. Furumoto (1989) koji donosi J. P. Watrin (2017), str. 71:

Nova povijest psihologije usmjerena je na kritičnost više nego na ceremonijalnost, na kontekst više nego na jednostavni povijesni prikaz ideja, obuhvatnija je i više je od proučavanja 'velikih ljudi'. Nova povijest koristi primarne izvore i arhivsku dokumentaciju više nego sekundarne izvore, kojima se uglavnom prikazuju anegdote i mitovi koji se prenose iz jedne knjige u drugu. I napokon, nova povijest pokušava dobiti uvid u misaono stanje određenog perioda kako bi se uočila pitanja koja su se pojavljivala u to vrijeme, umjesto gledanja na prethodnike sadašnjih ideja ili pisanja povijesti unatrag od sadašnjeg sadržaja u nekom području.

Ipak, suvremeni tekstovi posvećeni povijesti psihologije u tom su pogledu uglavnom eklektički: koristi se i „stari“ i „novi“ pristup.

Suvremeni povjesničari psihologije predlažu razrađeniji pristup pisanju povijesti a obično se prikazuje pomoću svojevrstnih dihotomija što ih navode gotovo svi suvremeni autori koji se bave poviješću psihologije, pa tako i autori koje sam prethodno spomenuo, iako ne svi sasvim jednako. Dakle, dileme koje se javljaju u vezi s poviješću psihologije najčešće su ove.

Kontinuitet ili diskontinuitet. Je li postojala znanstvena revolucija – stvaran radikalni prekid – u povijesti psihologije, kako je to Kuhnova teorija sugerirala, ili se psihologija razvijala u vremenu manje ili više nekim prepoznatljivim slijedom? Historiografska praksa mora pretpostaviti neku vrst kontinuiteta između prošlosti i sadašnjosti, ali mogu se postavljati i pitanja o tome imaju li psihologijski izrazi (pojmovi), poput osjećanja, asocijacija, motivacije, podraživanja itd., jednako značenje u različitim povijesnim periodima ili: postoje li neki novi aspekti koji bi se mogli vidjeti u prošlosti? Ili, pak, kako ih nanovo gledati iz nove perspektive?

Prezentizam ili historizam. Glavni prijedor u srži rasprava o prezentizmu i historizmu jest da povijesna istraživanja trebaju težiti prikazivanju prošlosti u njezinim vlastitim terminima, u kategorijama i preokupacijama tih vremena i mjesta a ne našim vremenom, mjestom i poimanjem. Suvremena povijest psihologije teži historizmu.

Internalizam ili eksternalizam. Tradicionalna povijest znanosti usmjerena je primarno na tzv. interni razvitak znanstvenog mišljenja i postupaka – kako je neka ideja ili metoda vodila drugim idejama i metodama na manje više progresivan

način s relativno malo utjecaja „neznanstvenih“ faktora. U psihologiji tipičan pristup povijesti je veća osjetljivost za „eksterno“ (ekstradisciplinarno) porijeklo i značenje znanstvenih ideja. Primjerice, „socijalna povijest ideja“ te povezanost između psihologije i „vanjskih“ područja obrazovanja. Ističe se i vitalna povezanost psihologije i drugih područja društva i kulture.

„*Veliki ljudi ili svjetonazor*. U pogledu svjetonazora ili duha vremena neki autori napadaju pojednostavljen pojam o egzistenciji strogo koherentne i jedinstvene kulture koja može prekriti individualne varijacije i djelotvornost. Prikaz života, rada i postignuća istaknutih pojedinaca, u nekim prigodama se može koristiti, ali taj pristup „nova povijest“ psihologije ne preferira.

Prigodničarski prikazi ili kritička povijest. Prigodničarski prikazi vezani su uz neke istaknute događaje u razvitku psihologije, kao što su osnivanja nekih institucija ili pojava istaknutih pojedinaca, dakle, prikazivanje kad se što važno desilo. Kritička povijest manje je apologetska, više je analitička.

Dakle, svekoliko svjetsko psihološko pučanstvo ne smatra da je pisanje povijesti psihologije nepotrebno ili efemerno, već ga smatra poslom kojemu psiholozi trebaju posvetiti posebnu pažnju.

Ima, naravno, još mnoštvo pitanja u vezi s poviješću psihologije o kojima bi valjalo raspravljati. Primjerice, postoji li francuska psihologija, njemačka psihologija, engleska psihologija, američka psihologija? Sigurno u svakoj od tih zemalja postoje povijesne razlike u ekonomskom, političkom, društvenom i kulturnom razvitku, što je utjecalo na razlike u razvitku psihologije, kao i doprinosima psihologiji kao znanosti i struke u tim zemljama i psihologiji uopće. U njima postoje i vrlo poznati mislioci i znanstvenici koji su dali važan i bitan doprinos znanosti pa i psihologiji. Sve to, dakako, u određenoj mjeri vrijedi i za Hrvatsku.

S druge, pak, strane, temeljne ljudske osobine su univerzalne: osjetni i perceptivni procesi, emocije, misaoni procesi itd., ali i osnovne socijalne pojave imaju velikih sličnosti, poremećaji ličnosti slični su u svim zemljama itd.

O povijesti psihologije u Hrvatskoj do sada se pisalo uglavnom u okvirima životopisa Ramira i Zorana Bujasa. To su mahom bili prigodničarski napisi koji su bili gotovo beziznimno panegirički intonirani, što je utemeljitelj znanstvene i primijenjene psihologije u Hrvatskoj Ramiro Bujas doista i zaslužio. To, naravno, vrijedi i za Zorana Bujasa koji je nakon Drugoga rata dalje razvijao znanstvenu, ali i primijenjenu psihologiju. Zapravo, te napise možemo smatrati nekom vrstom kronike. Takvi objavljeni napisi su primjerice: Bujas, Z. (1973); Grgin, T. (1979); Pavlina, Ž. i Kolesarić, V. (1984, 1987); Kolesarić, V. i Pavlina, Ž. (1990); Kolesarić, V. (1998, 1999); Sokač, B. (2005); Pavlina, Ž., Kolesarić, V., Matešić, K. & Topić, F. (2007).

Posebno je zanimljivo izdanje Društva psihologa SR Hrvatske iz 1973. godine koje nosi naslov *Imenik psihologa članova Društva psihologa u Hrvatskoj*, a uredili

su ga Željko Pavlina² i Mirjana Kovačić³. Na početku te knjige nalaze se tri priloga Krune Krstića: „Razvitak psihologije u Hrvatskoj“, „O radu prof. dr. Ramira Bujasa“ te „Marko Marulić – autor termina ‘psihologija’“. „Razvitak psihologije u Hrvatskoj“ zanimljiv je zato što tu Kruno Krstić⁴ govori, zapravo, pretežno o „prapovijesti“ hrvatske psihologije ili, točnije, o nekim imenima filozofa i pedagoga koji su pisali o psihologiji prije 19. stoljeća i u 19. stoljeću. U prilogu „Marko Marulić – autor termina ‘psihologija’“⁵ Kruno Krstić obrazlaže tvrdnju da je Marko Marulić (1450.-1824.) prvi uveo termin psihologija u smislu znanosti o duši. To, međutim, Riccardo Luccio (2013) u članku „Psychologia – the birth of a new scientific context“ osporava.

Ozbiljniji pristup ima Kruno Matešić u svom serijalu o razvitku testova inteligencije i drugih psihologijskih mjernih instrumenata u Hrvatskoj (Matešić, 2005, 2006a, 2006b, 2007).

Dakle, iako se ne može reći da nema podataka o razvoju psihologije u nas, čini se kako je ipak došlo vrijeme da se nešto sustavnije prikaže taj razvitak. Do te smo zamisli došli nezavisno o svjetskim raspravama o pisanju povijesti psihologije. Važnost pisanja tog razvitka naglašena je osobito i zato što, po svemu sudeći, mlađe psihološke generacije o povijesti hrvatske psihologije znaju malo i, uglavnom, površno. Između ostalog, poznavanje povijesnog razvitka pokazuje ulogu, poziciju i odgovornost koju ima (ili bi trebala imati) psihologija u društvu.

Budući da se u nas još nitko nije sustavno bavio poviješću psihologije u Hrvatskoj, bilo bi izuzetno važno da se jedan ozbiljan projekt tome posveti. Prezentni naponi nemaju pretenzija sustavne sveobuhvatnosti. Kako su se različita područja psihologije u Hrvatskoj (kao, uostalom, i u cijelom svijetu) različito razvijala, činilo nam se da je nužno pisati priloge respektirajući barem neka od tih područja.

Polazeći od te opće zamisli okupila se manja skupina psihologinja i psihologa, uglavnom starijih generacija. Tijekom zajedničkih razgovora dogovoreno je da glavni dio budu odvojeni prikazi razvitka u ovim područjima: eksperimentalna

² Želimir Pavlina (1939.-2015.) poznat je svim hrvatskim psiholozima po naglašenoj aktivnosti i brizi za Hrvatsko psihološko društvo i za povijest značajnih ličnosti u hrvatskoj psihologiji. Autor ili suautor brojnih članaka o hrvatskoj psihologiji, o Ramiru Bujasu i o Zoranu Bujasu.

³ Mirjana Kovačić, nakon udaje Nazor. Diplomirala i doktorirala u Odsjeku za psihologiju u Zagrebu, gdje je do 1975. bila asistentica. Zatim je radila kao samostalna stručna suradnica u Zavodu za zaštitu na radu i zaštitu od požara. Osam godina je potom predavala na Filozofskom fakultetu u Zadru, studij u Splitu te do umirovljenja 2013. na Prirodoslovno matematičkom fakultetu u Splitu.

⁴ Kruno Krstić (1905.-1987.), prema Hrvatskoj općoj enciklopediji, bio je leksikograf, lingvist, filozof i psiholog. Filozofiju diplomirao 1930., doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1937. psihologijskom temom: *Psihologija i njen predmet (perspektivna polimorfnost predmeta psihologije)*. Bio prijatelj Zorana Bujasa. U *Suvremenoj psihologiji*, vol. 20, br. 2 iz 2017. izašao je članak „Kruno Krstić: o rasi i naciji – drugačije“ (str. 179-196). U njemu piše da je K. Krstić bio leksikograf, filolog i filozof i on se doista nije stvarno bavio psihologijom.

⁵ Originalno rad je objavljen na engleskom u *Acta Instituti Psychologici Universitatis zagrabienensis*, 34, 1964.

psihologija, industrijska/organizacijska psihologija, obrazovna psihologija, razvojna psihologija, klinička psihologija, zdravstvena psihologija, socijalna psihologija, politička psihologija.

Dogovorno je svakom autoru prepušteno kako će opisati razvitak svog područja. Nitko od autora se nije posebno bavio poviješću psihologije pa je stoga svatko postupio prema svom gledištu o tome kako i što treba napisati. To je ujedno i razlog zašto govorimo o „prilozima“ povijesti hrvatske psihologije – svaki članak predstavlja jedan od priloga jednoj budućoj cjelovitoj povijesti psihologije u Hrvatskoj. Dakle, članci su međusobno nezavisni, iako neka manja preklapanja su neizbježna.

Implicitni cilj svih i svakog priloga bio je pokazati ne samo kako se psihologija razvijala, nego i kako je bila i jest usađena u svoju prirodnu akademsku, kulturnu i znanstvenu okolinu te njezin položaj u svjetskoj znanstvenoj psihologiji. Važno je barem pokušati odgovoriti na pitanje: „Da li se hrvatska psihologija razvijala unutar svjetskih tokova razvitka znanstvene psihologije?“

Ako zanemarimo, u europskoj psihologiji vrlo razvijeno i važno područje psihologije prometa, koje u hrvatskoj psihologiji jednostavno ne postoji (osim nekoliko vrijednih sporadičnih pokušaja), hrvatska psihologija u glavnim crtama slijedi europsku i svjetsku psihologiju i u znanstvenom i u primijenjenom aspektu.

No, najprije ipak treba podsjetiti – što je svakome sasvim razumljivo – da razvitak i uspjeh doslovno svake znanosti u nekom društvu u manjoj ili većoj mjeri ovisi o društveno-političkim prilikama. Hrvatska se nalazi u dijelu Europe u kojemu su društveno-političke promjene relativno češće i burnije nego u ostatku Europe i, osim toga, sve do kraja 20. stoljeća bila je u sastavu neke šire državne tvorevine, osim kratkoga abortivnog pokušaja za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Primjerice, Ramiro Bujas, utemeljitelj hrvatske znanstvene psihologije, rođen je i školovan u vrijeme Austro-Ugarske, proživio je Prvi svjetski rat i raspad Austro-Ugarske. Osnovao je katedru za psihologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu u vrijeme kraljevine Jugoslavije. U vrijeme NDH bio je maknut s profesorske pozicije, poslije Drugoga svjetskog rata vraćen na Sveučilište, pa opet umirovljen.

U vrijeme neposredno iza Drugoga svjetskog rata, u vrijeme tzv. socijalističke Jugoslavije, znanstvenicima i sveučilištima je bilo prilično teško zbog sveopćeg antiintelektualizma i licemjernog veličanja ljudskog rada, pod čime se na prvom mjestu podrazumijevao manualni rad. Posebno je u početku trpjela psihologija zbog zabrane upotrebe testova u tzv. socijalističkom bloku koju je nametnuo Sovjetski Savez (što, ipak, nije dugo trajalo). Napokon, krajem 20. stoljeća Hrvatska se osamostalila, ali antiintelektualizam se nije smanjio – najbolji pokazatelj tome je izdvajanje iz budžeta za obrazovanje i znanost te kulturu.

Dakle, pitanje je: ima li psihologija u Hrvatskoj utjecaja kako na individualnoj tako i na društvenoj razini? Čini mi se da pri pokušaju odgovaranja na to

pitanje, možemo postaviti nekoliko kriterija: broj psihologa; područja u kojima psiholozi djeluju kao edukatori na sveučilišnoj razini te područja u kojima djeluju kao profesionalni psiholozi; područja, bazična i primijenjena, u kojima se eksplicitno ili implicitno koriste znanja stečena psihologijskim istraživanjima; psihologijska istraživanja koja imaju, ili bi mogla imati, izravnu ili neizravnu primjenu; psihologijski pojmovi i znanja koja se koriste u svakodnevnom životu; psihologijska istraživanja koja imaju opće teorijske konsekvencije; zapaženo i djelotvorno sudjelovanje psihologa u javnom životu i relevantnim socijalnim pojavama; zadovoljava li psihologija kao struka individualne potrebe pučanstva.

No, opisi utjecaja suvremene psihologije i psihologa nužno uključuju povijesno razmatranje njezinoga razvitka. Budući da je psihologija izuzetno raznorodna disciplina – proteže se od fiziološke psihologije i psihoneurologije sve do kliničke i socijalne psihologije – to na zadaću povijesnih prikaza i evaluacije postavlja dodatne zahtjeve. Katkada se postavlja i pitanje: je li uopće moguće napisati jedinstvenu povijest psihologije?

Rastući individualizam u svijetu (na prvom mjestu u zapadnoj hemisferi) usmjeruje psihologiju sve više prema individualno-pomagačkim stručnim aktivnostima, pomiče se, dakle, žarište interesa psihologa od tvrde eksperimentalne psihologije prema mekšim područjima. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu oduvijek je predstavljao stožer, armaturu koja čuva srž psihologije, jer razvitak psihologije počiva upravo na obrazovanju temeljenom na logici eksperimentalne psihologije. Takav pristup njeguju i odsjeci za psihologiju u Rijeci i Zadru, jer su osnivači tih studija bili izravni učenici Ramira i Zorana Bujasa. Na ovom mjestu prigoda je podsjetiti na zanimljivu Boulder deklaraciju ili Boulder model. U Boulderu u SAD-u 1949. godine održana je konferencija američkih kliničkih psihologa na kojoj je zaključeno da klinički psiholozi trebaju u svom obrazovanju imati predmete iz znanstvene – eksperimentalne – metodologije. Razlog ovom zaključku nalazi se u činjenici da takvo obrazovanje omogućuje pristup i mišljenje koje se temelji na empirijskim podacima, kao i na njihovom valjanom prikupljanju.

Dakle, tekstovi, prilozi u ovom zborniku raznorodni su, ovisno o području i autorskom pristupu. Osim toga, smatrali smo korisnim uvrstiti i priloge kao što su razgovori, osobna iskustva i tome slično. Gledajući u cjelini, ovi tekstovi mogu zadovoljiti zahtjeve suvremene „nove povijesti“ psihologije, jer su raznoliki i spontano pisani eklektički, prema potrebi područja i sklonostima autora. Nadamo se da će sve to, jednog dana, biti dobra podloga za pisanje prave povijesti hrvatske psihologije.

Psihologija u Hrvatskoj razvila se, slično razvitku u drugim europskim zemljama, najprije kao akademska i znanstveno-istraživačka disciplina. No, vrlo brzo, moglo bi se čak reći, paralelno razvijala se i primijenjena psihologija. Prisjetimo

se samo sugestivne analgezije pri porodu koju je razvio Ramiro Bujas. Zbog toga prilozi u ovom zborniku obrađuju i znanstvena i primijenjena područja. Možda je tako i bolje, jer strogo razdvajanje znanstveno-istraživačke i primijenjene psihologije nije opravdano.

I na kraju tužaljka. Svi autori naišli su na gotovo nepremostivu teškoću: postoji velik problem s pomanjkanjem pohranjenih i dostupnih podataka i dokumenata o hrvatskoj psihologiji i psiholozima. Zbog toga će se, možda, neki tekstovi činiti površnijim nego što bi se trebalo očekivati. Ipak, nadamo se da će – jednom – sustavna i vremenski zahtjevna potraga za dokumentima i podacima uroditi plodom.

* * *

Devedeset godina akademske psihologije svakako je respektabilna obljetnica. Neka psihologijska znanstvena istraživanja postojala su i prije osnivanja Katedre za psihologiju na Filozofskom fakultetu 1929. godine. Ne treba zaboraviti da su početkom 20. stoljeća, a prije toga i u 19. stoljeću, a vjerojano još i ranije, pod nazivom „psihologija“ u Hrvatskoj postojale i objavljivane rasprave i knjige, koje su, koliko se sada danas čini, bile uglavnom u okvirima filozofije ili su to bili udžbenici pedagoške naravi. Bilo bi, svakako, poželjno detaljnije istražiti postoji li ikakav kontinuitet ili poveznica između znanstvene psihologije nastale u Hrvatskoj u 20. stoljeću i tih prethodnih produkata. Nije, naravno, vjerojatno da su ideje i tada nastali radovi i knjige bili neplodni do te mjere da su sasvim neupotrebljivi.

Današnja psihologija u Hrvatskoj – i znanstvena i primijenjena – dio je svjetske psihologije, ali je jasno da je rođena na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1929. godine. I sve kasnije grananje ima izravno porijeklo u Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Sve studije u Hrvatskoj pokrenuli su direktni ili indirektni učenici tog Odsjeka.

Literatura

- Baker, D.B., & Benjamin, L.T., Jr. (2008). Conducting research on the history of psychology. In: S.F. Davis & W. Buskist (Eds.), *21st Century psychology. A Reference Handbook* (str. 37-45). Los Angeles: SAGE Publication.
- Benjamin, L.T.Jr. (2007). *A Brief History of Modern psychology*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Boring, E.G. (1950). *A History of Experimental psychology*. New York: Appleton-Century-Crofts, INC.
- Bujas, Z. (1973). Ramiro Bujas začetnik nastave i znanstvenog rada na području psihologije u Hrvatskoj. U: D. Stary (ur.), *Stručni skupovi psihologa „Dani Ramira Bujasa“ 1970. i 1972.* (str. 9-13). Zagreb: Društvo psihologa SR Hrvatske.
- Grgin, T. (1979). Ramiro Bujas – utemeljitelj naše znanstvene psihologije. *Zadarska revija*, 641-643.
- Hergenhahn, B.R. (2001). *An Introduction to the History of Psychology*. Belmont, CA: Wadsworth.

- Hilgard, E.R., Leary, D.E., & McGuire, G.R. (1991). The history of psychology: A survey and critical Assessment. *Annal Review of Psychogy*, 42, 79-107.
- Hothersall, D. (2002). *Povijest psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kolesarić, V. (1998). Odsjek za psihologiju. U: S. Damjanović (ur.) *Filozofski fakultet u Zagrebu*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Kolesarić, V. (1999). Sedamdeseta obljetnica Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. *Suvremena psihologija*, 1-2, 219-226.
- Kolesarić, V. i Pavlina, Ž. (1990). Razvoj psihologije na Zagrebačkom sveučilištu. U: *Sveučilište u razvoju znanosti od 1669. do danas*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Krstić, K. (1973). Razvitak psihologije u Hrvatskoj. U: Ž. Pavlina i M. Kovačić (ur.), *Imenik psihologa članova Društva psihologa u Hrvatskoj* (str. 9-12). Zagreb: Društvo psihologa SR Hrvatske.
- Lowet, B.J. (2006). The new history of psychology: A review and critique. *History of Psychology*, 9(1), 17-37.
- Luccio, R. (2013). Psychologia – the birth of a new scientific context. *Review of Psychology*, 20(1), 5-14.
- Mandler, G. (2007). *A History of Modern Experimental psychology*. Cambridge, MA: A Bredford Book, The MIT Press.
- Marx, M.H. & Cronan-Hillix, W.A. (1987). *Systems and Theories in Psychology*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Matešić, K. (2005). Prvo razdoblje razvoja testova i postupaka testiranja u Republici Hrvatskoj od 1912. do 1931. godine. *Suvremena psihologija*, 8(2), 197-209.
- Matešić, K. (2006a). Drugo razdoblje testova i postupaka testiranja u Republici Hrvatskoj od 1932. do 1948. *Suvremena psihologija*, 9(1), 89-108.
- Matešić, K. (2006b). Treće razdoblje razvoja testova i postupaka testiranja u Republici Hrvatskoj od 1952. do 1991. godine. *Suvremena psihologija*, 9(2), 213-227.
- Matešić, K. (2007). Četvrto razdoblje razvoja testova i postupaka testiranja u Republici Hrvatskoj od 1992. do danas. *Suvremena psihologija*, 10(1), 131-147.
- Pavlina, Ž. i Kolesarić, V. (1984). *Nakladna djelatnost Psihologijskog instituta (1924.-1984.)*. Zagreb: Društvo psihologa Hrvatske.
- Pavlina, Ž. i Kolesarić, V. (1987). Značenje Psihologijskog instituta Zagrebačkog sveučilišta za razvoj psihologije u nas. *Primijenjena psihologija*, 8, 25-35.
- Pavlina, Ž. i Kolesarić, V. (1991). Zoran Bujas: Biography. *Revija za psihologiju*, 21(1), 3-4.
- Sokač, B. (ur.) (2005). *Zoran Bujas, 1920.-2004*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Watrín, J.P. (2017). The „new history of psychology“ and the uses and abuses of dichotomies. *Theory & Psychology*, 27(1), 69-86.